

Eliitin eriytymisestä pääkaupunkiseudulla

MATTI KORTTEINEN – MARI VAATTOVAARA – PERTTI ALASUUTARI

Johdanto

Suuri ellei suurin osa kansainvälisestä kaupunkikehitykseen paneutuvasta keskustelusta liittyy alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvuun ja samalla huoleen epätoivotusta väestöllisestä eriytymisestä (esim. Sassen 1990 & 1991; Mollenkopf & Castells 1991; Feinstein & al. 1992; Hamnett 1994, 1995, 1996 & 1998; Boregård & al. 1998; Fortuijn & al. 1998; Musterd & Ostendorf 1998; Kazepov 2005). Keskeiset kiistat – esimerkiksi ns. professionalisaatio versus polarisaatio -keskustelu (vrt. Vaattovaara & Kortteinen 2003) – ovat liittyneet siihen, missä määrin, millä tavalla ja millaisilla seurauksilla ilmenee uudenlaista sosioekonomista huono-osaisuutta, joko työssä käyvien köyhyyttä tai kroonistunutta työttömyyttä, ja sen alueellista keskittymistä kaupunkiseudun sisällä (vrt. Sassen). Sekä teoreettisen keskustelun että empiiristen esimerkkien pääpaino on siis sosiaalisen jakauman huono-osaisemmassa päässä. Nekin puheenvuorot, joissa professionalisaation hengessä on korostettu keskiluokkaistumisen ja sosiaalisen nosteen merkitystä, ovat jäsennystensä osalta perinteisellä tavalla yksiulotteisia (vrt. Hamnett). Yleisenä tulemana kuvataan, kuinka uusi teknologia ja uudet toimialat nostavat väestön koulutus- ja ansiotasoa, mikä näkyy uudenaikaisena vaurautena kaupunkien välillä ja kaupunkialueiden sisällä.

Näiden kansainvälisten teoreettisten mallien tai ajankohtaisen tieteellisen keskustelun pohjalta on vaikeaa jäsentää empiirisesti, mitä Helsingin seudulla on tapahtunut viimeksi kuluneiden 15 vuoden aikana. Vaikka seudulla on selkeästi nähtävissä sosioekonomisen ja alueellisen rakenteen eriytymistä, rakentuu eriytyneisyys toisin, tavalla, jota edellä referoitu kansainvälinen tai kansallinen keskustelu ei riitä jäsentämään (Vaattovaara & Kortteinen 2003).

Vaikka uusimpien asumistoiveisiin, asuntojen hintoihin ja pahoinpitelyrikollisuuteen liittyvien tutkimustemme pohjalta voidaan osoittaa jonkinasteista mikrotasoisista huono-osaisuuden kasautumisesta, laajamittaista sosioekonomista laskua seudulla ei ole ilmennyt (ks. Kortteinen & Vaattovaara 1999 & 2000; Kortteinen & al. 2005). Työttömyysaste nousi 1990-luvun alun laman aikana korkealle, mutta laski tämän jälkeen suhteellisen nopeasti. Työttömyyteen liittyvä alueellisten erojen kasvu on kansainvälisesti vertailun pientä ja köyhyysaste alhainen. Ne alueet, jotka ovat seudun sisällä suhteellisesti katsoen huonossa asemassa, ovat yhtä kaikki selvästi parempia kuin kansainvälisten vertailukohtien huonot alueet (Flatley & McIntosh 1999; Flatley & al. 1999). Vaikka pienituloisen tai tulottoman väestön osuus kasvoi laman vuosina nopeasti, laski tämän väestöryhmän osuus nopeasti lamaa edeltävälle tasolle (Vaattovaara & Vuori 2002).

Suurimmat muutokset seudun sosiaalisessa ja alueellisessa rakenteessa ovat nähdäksemme liittyneet sosioekonomiseen nousuun. 1990-luvun kehityksen tuloksena ylin kvintiili on kasvattanut tulojaan muita nopeammin (Uusitalo 1997 & 1999) ja samalla alkanut entistä selvemmin sijoittua omille erityisille asuinalueilleen seudun läntiseen osaan; tulos näkyy selvästi mm. kuntien välisissä tuloeroissa (ks. esim. Kortteinen & al. 1999). Kun valtion tekemien verouudistusten tuloksena kunnat ovat entistä riippuvaisempia asukkaiden palkkatuloista, alueellisten tuloerojen kasvu on tuottanut vilkkaan kunnallispoliittisen keskustelun, jossa ”hyvistä veronmaksajista” on tullut keskeinen käsite kaupunkipoliittiseen keskusteluun (ks. Vaattovaara & Lönnqvist 2003).

Käynnissä on myös laajempi yhteiskunta- ja aluepoliittinen murros, jossa korkeaan osaamiseen – esimerkiksi ns. osaamiskeskuksiin – kohdennetaan erityistä huomiota ja resursseja. Kau-

pungit ja seudut etsivät uutta yhteiskunnallista asemaansa panostuksilla kärkiyrityksiin, uusiin kasvaviin toimialoihin ja huippuosajiin. Tämän nojalla pyritään rakentamaan sellaista erikoistuneista osista koostuvaa kaupunkiverkkoa, jossa kukin seutu pystyy oman taloudellisen menestyksensä turvin kantamaan myös sosiaali- ja terveystoimen kasvavat kulut. (Ks. esim. Vartiainen 1998; Antikainen & Vartiainen 2003.)

On kiinnostavaa havaita, kuinka myös kansainvälisessä keskustelussa on aivan viime vuosien aikana ilmennyt samansuuntaista painotuksen muutosta. Richard Floridan ”luovasta luokasta” (2002) käytyyn vilkkaaseen ja diffuusiin keskusteluun sisältyy ainakin kaksi tästä näkökulmasta tärkeää ajatusta. Ensinnä ajatellaan, että pitkälle koulutettu väestönosa on nykyisissä oloissa tärkeällä sijalla kaupunkien menestyksessä, ja lisäksi, että tämän väestönosan sisällä on laadullisia eroja, jotka liittyvät sen elämäntapoihin ja kulttuuriin suuntautumiseen. Floridan erityinen väite on, että aivan tietty osa tästä väestönosasta – ns. luova luokka – on muita tärkeämmässä asemassa kaupunkielämän ja menestyksen perustana.

Tätä taustaa vasten on yllättävää, kuinka vähän sosioekonomisen nousun sisältöä on tutkittu. Mervi Ilmonen ja hänen kollegoidensa tutkimusten (Ilmonen & al. 2000; Ilmonen 2002) lisäksi on hyvin vaikea löytää sellaisia empiirisiä tutkimuksia, joissa olisi vakavasti keskitytty tämän teeman selvittämiseen (vrt. Kepsu 2005, tulossa; Uusikallio 2001). Tämän artikkelin tavoitteena on pääkaupunkiseudun osalta paikata tätä puutetta eli selvittää hyväosaisten tai ns. eliitin sisäistä eriytymistä ja rakennetta.

Eliitin eriytymisestä

Alustavat empiiriset selvitykset ovat toistaiseksi viitanneet siihen, että pääkaupunkiseudulla olisi tapahtumassa uudenlaista eriytymistä nimenomaan sosioekonomisen skaalan ylemmässä päässä. Laaja empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudun sosioekonomisesta eriytymisestä (Vaattovaara 1998) tuotti tuloksen, joka on kansainvälisestä näkökulmasta yleisesti ottaen uusi. Empiirisissä tutkimuksissa on totuttu siihen, että tulo- ja koulutustaso liittyvät kiinteästi toisiinsa myös alueellisissa tarkasteluissa (Sweetser 1973; Davies 1984; Siirilä 1988). Kun Tilastokeskuksen hallussa olevat, pääkaupunkiseutua kuvaavat väestötilastot

kiinnitetään kunkin yksittäisen ihmisen asuinpaikan nojalla karttaan, kartta jaotellaan 250 metriä kerran 250 metriä -kokoisiksi ruuduiksi ja näille ruuduille tehdään faktorianalyysi, koulutus ja tulot jäsentyvät eri faktoreille. Kun käytetty faktorointi lisäksi on ortogonaalinen, merkitsee tulos sitä, että alueellinen tulo- ja koulutustaso vaihtelevat suurelta osin toisistaan riippumatta (Vaattovaara 1998).

Helsingin osalta ilmiöstä on toisaalla esittänyt havaintoja Markku Lankinen (1997), jonka mukaan koulutus ja tulonmuodostus olisivat ikään kuin irtautumassa entisestä vahvasta yhteydestään.

Kysymyksen pienimuotoinen jatkoanalyysi (Vaattovaara 1999) osoitti, kuinka tämä yleinen tulos liittyy nimenomaan siihen, millaista hajontaa ilmenee seudun sosioekonomisen skaalan yläpäässä. Päätelmä perustui analyysiin, jossa edellä kuvatut pienalueet luokitetaan toisaalta korkeakoulutetun väestön prosenttiosuuden ja toisaalta valtionveron alaisten keskitulojen mukaan ja sijoitetaan näiden kahden muuttujan muodostamaan kaksiulotteiseen avaruuteen (ks. kuvio 1). Kuvion 1 nojalla näyttää siltä, että koulutuksen ja tulotason yhteys on keskimäärin ottaen tiukka ja johdonmukainen, mutta että tämä yhteys heikentyy tai jopa purkautuu kummankin vertailuulottuvuuden yläpäässä. Tämän mukaan pääkaupunkiseudulla olisi jopa mahdollista puhua kahdesta (tai useammasta) eliitistä.

Mari Vaattovaaran mukaan ”tulos on uusi ja poikkeaa selkeästi vastaavista kansainvälisistä havainnoista. Alueiden perinteisten sosioekonomisten erottelujen rinnalle nousee siis koulutus, joka tulkitaan uudeksi ulottuvuuden lähtökohtaiseksi rakentajaksi Pierre Bourdieun tapaan (Vaattovaara 1999, 34). Samantyyppiseen tulkintaan päädytään toisaalla (Kortteinen & al. 1999, 420).

Yksin edellä esitetyltä empiiriseltä perustalta emme kuitenkaan vielä voi olla varmoja siitä, että nimenomaan kulttuuriset erot ja kulttuurinen erottautuminen ovat kaupunkirakenteen muotoutumisessa tärkeitä. Nimenomaan tämä on Bourdieun (1984) alkuperäinen ajatus: hän kuvaa tilannetta, jossa eri ihmiset eroavat toisistaan taloudellisen ja kulttuurisen pääomansa osalta mutta lisäksi muodostavat tältä perustalta omia, tunnistettavissa olevia ryhmiään, joista kukin suunnistaa sosioekonomisen matriisin sisällä aivan erityisellä tavalla, oman makunsa ja ajatte-

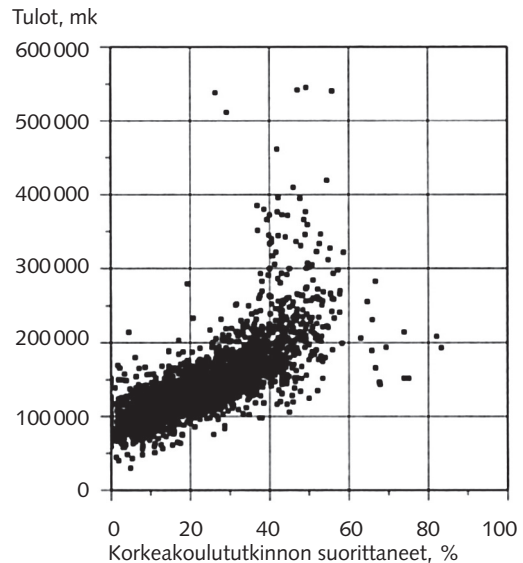
lutapansa nojalla. Tältä perustalta olisi luontevaa olettaa, että käytettävissä olevien resurssien erot ja erilaiset maut tuottaisivat myös alueellisia eroja ilmenevää eriytyneisyyttä.

Seuraavassa pyritään selvittämään uusien tilasto- ja kyselyaineistojen avulla, mitä havaitun eriytymisen taustalla on. Yksinkertaisena lähtökohdiana on kysymys siitä, millä tavalla edellä esitetyn hajontakuvion määrittämät pienalueet seudulle sijoittuvat ja mikä niiden sijoittumista voisi selittää. On syytä kiinnittää huomiota siihen, että edellä esitetty tarkastelutapa irrottaa väestöruudut kartalta ja sijoittaa ne varta vasten muodostettuun kaksikulotteeseen avaruuteen. Tarkastelu ei siis vielä kerro mitään siitä, missä kyseiset pienalueet seudulla sijaitsevat. Ne voivat olla hajallaan siellä täällä tai voivat muodostaa isompia rypäitä, jotka ovat seudullisesti tunnistettavia. Tällainen tarkastelu voi muodostaa järkevän perustan sen empiiriseen selvittämiseen, mihin tällainen mahdollinen rypäiden muodostuminen voisi olla yhteydessä.

Eriyksen kiinnostavaksi tällaisen tarkastelun virittää seudulla pitkään harjoitettu sosiaalisen sekoittamisen politiikka, joka on nimenomaaisesti tähännyt alueellisen eriytyneisyyden estämiseen. Uusille asuinalueille on sijoitettu kaavoituksen avulla eri hallintasuhteisia taloja tietynlaisissa määräsuhteissa. Kun ihmiset valikoituvat eri hallintasuhteisiin taloihin mm. sosioekonomisiin ja elämäntilanteeseen liittyvin perustein, tuloksena on syntynyt kaupunkirakenne, jossa eri asuinalueet ovat sisäisesti heterogeenisiä ja tässä suhteessa varsin samanlaisia. Osa-alueittaiset vertailut näyttävät vastaavasti osoittavan, että kaupunki on sosioekonomiselta rakenteeltaan varsin tasainen. Tasoroja eri alueiden välillä on, mutta ne ovat kansainvälisesti vertaillen varsin pieniä. (Ks. Flatley & McIntosh 1999; Flatley & al. 1999.) Seitsemän maan eurooppalaisessa vertailussa Helsingin seutu osoittautui sosiaalisesti tasaisimmaksi (Flatley & al. 1999). Vaikka huono-osaisuuden alueellisessa kohtaannossa on tapahtunut ajan mittaan siirtymä niin, että voidaan puhua sen jonkinasteisesta keskittymisestä, perusmalli on mosaiikkimainen: kysymys on yksittäisistä, siellä täällä sijaitsevista taloista tai kortteleista, ei kokonaisista asuinalueista. (Kortteinen & Vaattovaara 1999 & 2000.)

Aiemmissa artikkeleissa olemme selvittäneet, missä määrin huono-osaisuus kasautuu alueellisesti, minne ja mikä sitä voisi selittää (Korttei-

Kuvio 1. Koulutuksen ja tulotason eriytyvä yhteys pääkaupunkiseudulla vuonna 1994

Lähde: Vaattovaara 1999

nen & Vaattovaara 1999; Kortteinen & al. 2001; Vaattovaara & Kortteinen 2003; Kortteinen & al. 2005), eli sitä, miksi se näyttää kasautuvan, vaikka julkinen valta on tehnyt kaikkensa tällaisen kehityksen estämiseksi. Seuraavassa pyrimme samaan eliitin eri osien osalta.

Eliitin eri alueet

Analyysitapa on rakennettu siten, että se huomioi seudun historiallisen taustan ja alueellisen rakenteen mahdollisimman hyvin. Vaikka asuinalueet voivat kokonaisuuksina leimautua ja niillä voi olla maineensa, kokonaiset asuinalueet eivät Helsingin seudulla – sisäisen heterogeenisyytensä vuoksi – muodosta järkeviä analyttisiä yksiköitä alueellisessa analyysissä. On päästävä sisälle pienempiin alueyksiköihin ja niiden kautta tutkittava, mihin suuntaan tai millä tavalla kunkin alueen sisäinen heterogeenisuus painottuu. Tästä syystä alueellisessa analyysissä käytetään alueellista kuvausta, joka perustuu paikkatietopohjaisiin väestöruutuihin (250 metriä kertaa 250 metriä).

Pohjana tarkastelussa ovat Tilastokeskuksen väestötilastot, jotka rakennusten sijaintitietojen avulla kiinnittävät väestön asuinpaikkaansa. Tie-

dot ovat vuodelta 2000. Kun aiemmin tehdyn empiirisen tutkimuksen (Vaattovaara 1998) mukaan seudun hyväosaiset eroavat toisistaan sekä tulojensa että koulutuksensa osalta, empiirisen kuvauksen lähtökohtana on käytetty tietoja toisaalta asukkaiden tuloista ja toisaalta koulutuksesta.

Paikkatietoruutujen määrittämät pienalueet on aluksi luokitettu niissä asuvan väestön tietojen nojalla toisaalta korkeakoulutetun väestön prosenttiosuuden ja toisaalta hyvätuloisten prosenttiosuuden mukaan.¹ Tämän jälkeen ruudut on jaoteltu 1) sen mukaan, kuuluuko ruutu hyvätuloisten osuudella luokitettuna ruutujen ylimpään neljännekseen vai ei, ja 2) lisäksi sen mukaan, kuuluuko ruutu korkeakoulutettujen osuudella luokitettuna ruutujen ylimpään neljännekseen vai ei.

Kun nämä luokitukset yhdistetään, syntyy neljä luokkaa: sekä tulojen että koulutukset osalta ylimpään neljännekseen kuuluvat ruudut sekä joko tulojen tai koulutuksen nojalla ylimpään neljännekseen kuuluvat ruudut. Jotta residuaalina jäävään neljanteen luokkaan (ei kuulu ylimpään neljännekseen tulojen tai koulutuksen osalta) tulisi analyttistä mieltä, päätettiin rakentaa erikseen alueellisen skaalan alapäättä koskeva neljäs luokka: ne ruudut, jotka kuuluvat alimpaan neljännekseen sekä tulojen että koulutuksen osalta. Syntyvät neljä luokkaa siis kuvaavat sosioekonominen varianssin kumpaakin päätä sellaisessa kaksikulotteisessa avaruudessa, jota määrittävät toisaalta korkeakoulutettujen ja toisaalta hyvätuloisten osuus.

Oheinen karttakuvauks (kuvio 2) on syntynyt tulokseksi tästä. Kutakin aluetyyppiä kuvataan yhdellä värillä (ylin koulutus, ylimmät tulot = tummanharmaa; ylin koulutus, ei ylimmät tulot = musta; ylimmät tulot, ei ylin koulutus = vaaleanharmaa; alin koulutus, alimmat tulot = jää tulostamatta). Tulokinnassa on erikseen huomattava, että näiden luokkien ulkopuolelle osuvat alueet jäävät tyhjiksi tai valkoisiksi.

Kuvausten tulokinnassa on syytä pitää mielessä se, mitä edellä on sanottu seudulle ominaisen alueellisen rakenteen erityisestä luonteesta, pyrkimyksestä sosiaaliseen sekoittamiseen kortteli-, jo-

pa talotasolla. Kun tausta on tällainen, on luonnollista, että kaikki kuvaukset väestön sosiaalisesta tai taloudellisesta rakenteesta tuottavat pistemäisiä tai mosaiikkimaisia kuvauksia. Karttoja onkin kiinnostavaa lukea toiselta kannalta: kyse on siitä, ilmeneekö kuvauksessa jotain muutakin kuin pistemäisyyttä, muodostavatko pisteet isompia alueellisia klustereita, ja jos muodostavat, missä määrin, miten ja minne.

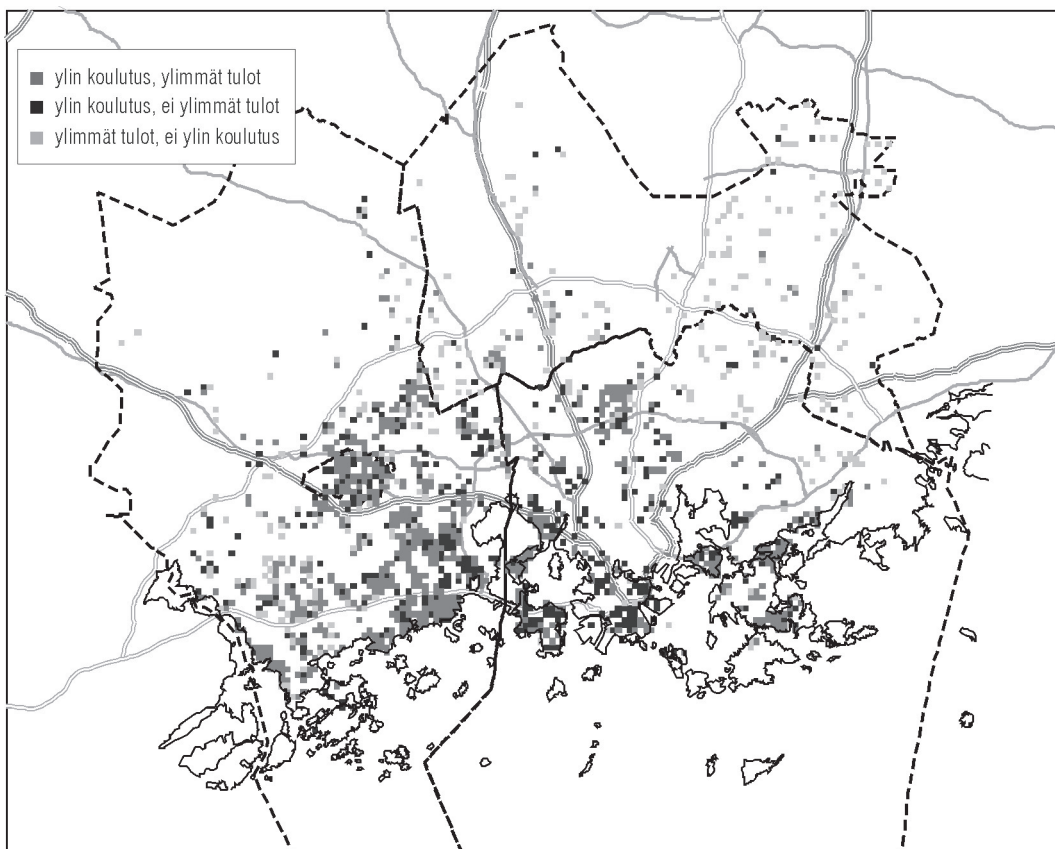
Kaupunkialueen erityisen historiallisen taustan nojalla Helsingin niemeä on opittu pitämään porvariston perinteisenä asuinalueena (Waris 1932; Schulman 2000). Kysymys on jo arkkitehtuurin nojalla vanhaksi ja urbaaniksi määrittyvästä kivi-kaupungista, jonka hintataso millä tahansa tavalla mitattuna on seudun ehdotonta huippua (Lönnqvist & Vaattovaara 2004). Tätä taustaa vasten on yllättävää, että niemenkärki ei väestöllisessä tarkastelussa erotu eliittialueena sekä tulojen että koulutuksen osalta. Helsingin niemellä on tällaisia ruutuja, mutta ne sijoittuvat niemen rannoille, esimerkiksi Kaivopuistoon. Suurempana kokonaisuutena Helsingin niemeä selvästi hallitsee sellainen väestö, jolla on paljon koulutusta mutta joka tulojensa osalta ei kuulu seudun ylimpään neljännekseen. Etu- ja Taka-Töölö, Kruununhaka, Punavuori, Ullanlinna ja vanha Katajanokka – kaikissa näissä tällaiset ruudut muodostavat selvän enemmistön. Helsingin niemen ulkopuolella tällä tavalla luokituttavat asuinalueet ovat yksittäisiä poikkeuksia. Helsingin sisäältä esille nousevat Lauttasaari, Munkkivuori, Ruskeasuono, Etelä-Haaga ja Käpylä. Espoossa Tapiola on ainut tällä tavalla luokituttava alue, Vantaalla niitä ei juuri ole.

Jos sen sijaan tarkastellaan niitä alueita, joka erottuvat seudulliseksi eliitiksi sekä korkeakoulutuksensa että tulojensa osalta, ruudut näyttävät sijoittuvan isommaksi, länsipainotteiseksi klusteriksi ennen muuta Espooseen ja Kauniaisiin. Keskeisiä alueita Espoossa ovat Otaniemi, Westend, Kuusisaari ja Lehtisaari. Espoon ja Kauniaisten ulkopuolella tällä tavalla luokituttavat alueet ovat yksittäisiä poikkeuksia. Helsingistä löytyy Pakila-Paloheinän alue ja joukko itäsuunnan rannoille sijoittuvia asuinalueita (Kulosaari, Jollas, Tammissalo). Vantaalla tällaisiakaan ruutuja ei juuri ole.

Kummassakin edellä kuvatussa tapauksessa mosaiikkimaisesti hajallaan olevat ruudut näyttävät johonkin mittaan asti tiivistyvän isommaksi alueelliseksi klusteriksi, jolla on – kaiken hajanaisuuden keskellä ja siitä huolimatta – oma, mää-

¹Korkeakoulutus on määritetty loppututkimuksen mukaan. Hyvätuloisuus perustuu Tilastokeskuksen viralliseen määritelmään.

Kuvio 2. Eliitin eri ryhmät pääkaupunkiseudulla asuinpaikan mukaan vuonna 2002

riteltävissä oleva keskuksensa (Helsingin niemi tai Otaniemi). Jos tämän sijasta tarkastellaan alueellista sijaintia niiden pienalueiden osalta, jotka erottuvat muista hyvätuloisten korkean osuuden kautta, mutta eivät kuitenkin määrity korkeasti koulutetun väestön alueiksi, tulos on toisentyypinen. Tällaiset ruudut muodostavat hajanaisen, mosaiikkimaisen kehän varsinaisen kaupunkimaisen asutuksen ympärille, esikaupunkivyöhykkeen sisälle. Yksittäisiä tällaisia ruutuja on joitakin myös seudun ranta-alueilla.

Jos karttaan mainittujen aluetyyppien lisäksi piirretään ne ruudut, jotka luokittelevat alimpaan neljännekseen sekä korkeakoulutettujen että hyvätuloisten osuudella mitaten, syntyy kuvaus, joka vahvistaa aiempien tutkimusten (esim. Kortteinen & Vaattovaara 2000) tulkintaa: kysymys on isommasta, Helsingin kaupunkiin ja sen itäisiin osiin painottuvasta alueesta. Jos tällä tavalla indikoitua huono-osaisuuden alueellista kasautuneisuutta vertaa siihen, mitä edellä eliitin eri osis-

ta on saatu tulokseksi, voi sanoa, että eliitin eri osat kasautuvat seudun sisällä omille alueilleen lähes yhtä selkeästi kuin huono-osaisuuskin.

Erillinen tilastollinen tarkastelu osoittaa, että ikärakenteessa ilmenevät erot edellä eritellyjen aluetyyppien välillä ovat niin pieniä, etteivät ne voi selittää alueellistumien syntyä. Esille nousee seuraavaksi muita kysymyksiä havaitun rakenteen taustasta.

Kysymys rakenteellisesta taustasta

Erillisen, Suomen Akatemian Syreeni-tutkimusohjelman kautta rahoitetun tutkimushankkeen puitteissa tehtiin vuonna 2002 erillinen kyselytutkimus, joka suunniteltiin nimenomaan seudun alueellisen rakenteen näkökulmasta. Alueen erityisen, historiallisesti muodostuneen rakenteen (Vaattovaara 1998) mukaisesti sen otos ositettiin ruutukohtaisesti ja samalla niin, että se

tarjoaa hyvät mahdollisuudet myös sosioekonomisen eliitin ja huono-osaisten analyysiin. Otos poimittiin osittamalla se alueellisesti 250 m kerralla 250 m -kokoisten GIS-ruutujen perustalta. Tämän lisäksi ruutukohtainen otos ositettiin sosioekonomisesti: yksi 6 000 vastaajan otos perustui siihen, että kaikista ruuduista poimittiin satunnaisotos, toinen samanlainen oli otos ruutujen ylimmästä ja kolmas alimmasta tulokvintilistä. Kunkin ruudun sisällä vastaajat poimittiin satunnaisesti, ensin talo ja sitten sen sisältä vastaajat. Vastaajia oli yhteensä 10 593 (59 %).

Otoksen koko ja poimintatapa merkitsevät sitä, että otos kuvaa edustavasti ja kattavasti sitä mosaiikkimaista rakennetta, jonka mukaan seutu aiempien tutkimusten (Vaattovaara 1998) mukaan on rakenteistunut. Tämän vuoksi sitä on mahdollista käyttää sen selvittämiseen, millaisiin seikkoihin seudullisen eliitin eri osien alueellinen kohtaanto liittyy.

Kiinnostavaa on mm. kysyä, eroavatko edellä esitetyllä tavalla erotetut eliitin eri osat toisistaan yhteiskunnallisen asemansa nojalla, ja jos eroavat, millä tavalla. Kysymys on siitä, voisiko eliitin eri osien erilainen rakenteellinen asema selittää niiden edellä kuvattua alueellista kohtaantoa.

Kyselyssä tiedusteltiin erikseen, millaisissa tehtävissä vastaajat toimivat. Vastaajat jaotellaan tulojen ja koulutuksen nojalla ylimpiin ja alimpiin ryhmiin samalla tavalla kuin edellä esitetyssä tilastoaineistoihin nojaavassa tarkastelussa (taulukko 1). Muodostimme siis vastaajista neljä ryhmää: 1) ylin koulutustaso ja ylin tuloluokka (N = 715), 2) ylin koulutustaso mutta ei ylin tuloluokka (N = 1 497), 3) ei ylin koulutustaso mutta ylin tuloluokka (N = 376) sekä 4) alin koulutustaso ja alin tuloluokka (N = 210). Aineistosta siis pudotettiin pois vastaajat, jotka eivät sijoittuneet näihin ääriryhmiin, niin että alun perin 7 535 työikäisen vastaajan aineistosta muodostui 2 778 vastaajan osa-aineisto. Kun tällä tavoin syntyneen luokituksen avulla jaotellaan erikseen hankitut tiedot siitä, millaisissa tehtävissä vastaajat toimivat, näyttää siltä, että edellä mainitulla tavalla määritetyt eliitin eri osat eroavat toisistaan yhteiskunnallisen asemansa ja tehtävänsä osalta.

Se eliitin osa, joka näissä kuvaajissa ilmenee pitkän koulutuksen ja suhteellisen vähäisten tulojen kautta ja asuu Helsingin niemellä, ansaitsee leipänsä tyypillisesti opetus-, tutkimus- ja koulutusluonteisessa työssä. Paremmiin ansaitsevat osat eliitistä ansaitsevat leipänsä kaupallisessa eli

myynti- ja markkinointityyppisessä työssä, teollisuudessa taikka IT-työssä. Kaupan ja IT-työn yliedustus on suurin siinä eliitin osassa, jolla on parhaat tulot, mutta ei ylintä koulutusta.

Kun rätät tulosta tulkitaan sen nojalla, mitä muutoin tiedämme kaupunkialueen kehityksestä, syntyy yksinkertainen rakenteellinen tulkinta. Helsinki on perinteisesti ollut hallinto- ja koulutuskaupunki, joka vasta viime vuosikymmenten aikana on suuntautunut ICT-perustaiseen kasvuun. Analyysimme osoittaa, että vanhan, seudulle tyypillisen virkamieseliitin rinnalla vaikuttaa vahva ns. bisneseliitti. Jälkimmäinen on todennäköisesti vahvistunut seudulla viime vuosikymmenten aikana tapahtuneen rakennemuutoksen tuloksena. Helsingin niemi on sen vanhan urbaanin eliitin omaa aluetta, joka ansaitsee pääosin julkishallinnossa ja koulutuksessa. Bisneseliitti on keskittynyt omille erityisille alueilleen, jotka sijoittuvat isoksi, länsipainottuneeksi klusteriksi Espooseen ja Kauniaisiin. Kun eliitin uudet osat ansaitsevat pääosin yksityisellä sektorilla ja vanha tyypillisemmin julkisella, tuloksena on tulotasoissa ilmeneviä eroja, mistä syystä vanha eliitti alueineen ei erotu vaurauden alueelliseksi keskuksena.

Kun kysytään, mihin tällaisten alueellisten keskustien synty voisi perustua, esille nousee kysymys työpaikkarakenteesta. Hallintoon liittyvät ja opetus-, koulutus- ja tutkimustyötä tarjoavat työpaikat ovat perinteisesti sijainneet Helsingin kantakaupungissa. Uudet ICT-alan ja muut työpaikat ovat sen sijaan sijoittuneet länsipainottuneesti, Teknillisen korkeakoulun ja Nokian pääkonttorin kupeeseen.

Vaikka tällainen seudun historialliseen taustaan ja työpaikkarakenteeseen nojaava tulkinta näyttääkin luonteeltaan, on ilmeistä, että selitys ei ole riittävä. Ainakin on niin, että tuloksissa on sellaisia piirteitä, joita yksin tämän nojalla ei ole mahdollista tulkita.

Helsingin niemi on perinteisesti kalleinta aluetta koko seudulla, ja viime vuosikymmenten aikana sen kalleus on vain korostunut (Lönnqvist & Vaattovaara 2004). Sille sijoittunut eliitin osa ei kuitenkaan erotu vaurautensa vuoksi vaan pikemminkin tulojensa suhteellisen niukkuuden kautta. Toiseksi: vaikka ICT-alan työpaikat muodostavatkin länsipainotteisen rakenteen, suurin osa kaupan työpaikoista on Helsingin alueella. Korkeasti koulutettu ja eniten ansaitseva eliitti on kuitenkin sijoittunut asumaan toisaalle, länsi-

Taulukko 1. Vastaajien työtehtävien luonne tulojen ja koulutuksen mukaan muodostettujen tyyppien mukaan pääkaupunkiseudulla vuonna 2002

		Ylin koulutus, parhaat tulot	Ylin koulutus, ei parhaat tulot	Ei ylin koulutus, parhaat tulot	Alin koulutus ja tulot
Ammattiala					
ei tietoa	%	4,8	13,8	3,2	62,4
opetus, koulutus, tutkimus	%	11,0	30,0	2,4	3,3
taide	%	1,0	3,5	1,1	2,4
hallinto	%	13,8	14,6	7,7	1,9
kauppa	%	29,2	16,3	38,6	13,3
hoitoala	%	5,0	6,1	1,1	7,6
teollisuus	%	15,8	5,7	12,2	4,3
IT-ala	%	17,6	9,8	26,1	1,0
kuljetus	%	1,7	0,4	7,7	3,8
Yhteensä	N	715	1 497	376	210
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

painotteisesti. Kolmanneksi: työpaikkarakenteen liittyvillä syillä on vaikea selittää sitä, miksi hyvätuloiset mutta vähän koulutetut ihmiset ovat sijoittuneet asumaan eri tavalla kuin ne hyvätuloiset, joilla on pitkä koulutus. Nämä eliitin osat toimivat suurelta osin samantyyppisissä tehtävissä. Tästä huolimatta asumisen kohtaantoa leimaava yleinen malli on erilainen. Vähän koulutetut mutta hyvin ansaitsevat ihmiset eivät asu ison, länsipainottuneen klusterin sisällä vaan toisaalla, tyyppillisesti sellaisilla pientaloalueilla, jotka näyttävät sijaitsevan siellä täällä 1960- ja 1970-luvun tiiviiden aluerakennuskohteiden – ns. lähiöiden – vieressä.

Toistaiseksi käytettävissä olevien tietojen nojalla on vaikea tyhjentävästi selvittää, mihin kaikkeen tällainen alueellinen rakenne liittyy. Esille kuitenkin nousee toinen, periaatteessa erilainen tulkintatapa tai -perspektiivi: havaitut epävästävyydet työpaikka- ja asumisrakenteen välillä voivat heijastaa eri ryhmien erilaisia ajattelutapoja tai kulttuurisia orientaatioita eli sitä, että eri ryhmät ajattelevat ja suunnistavat asuntomarkkinoilla jossain määrin eri tavoilla. Tämän oletuksen osuvuutta on mahdollista tutkia kyselyaineiston avulla, selvittämällä sitä, missä määrin ja millä tavoin ryhmien ajattelutavat eroavat toisistaan.

Kysymys kulttuurisesta taustasta

Kyselyaineiston aiempi analyysi on tuottanut tuloksen, jonka mukaan asumista koskevien ihanteiden osalta seutua leimaa yhtenäiskulttuuri, joka korostaa pientalovaltaisuutta, luonnonläheisyyttä ja rauhallisuutta (Kortteinen & al. 2005). Kyselytutkimuksessa tiedusteltiin asukkaiden asumista koskevia toiveita mm. kysymällä, millä tavalla vastaajat haluaisivat mieluiten asua. Erikseen kysyttiin talotyyppiä, hallintasuhdetta ja asuinpaikkaa. Keskimäärin 91 prosenttia – ja alimman tulokvintiilin alueilla asuvista 80 prosenttia – piti omistusasumista itselleen parhaana. Koko aineistoa tarkasteltaessa pientaloissa halusi asua 79 prosenttia ja alimman tulokvintiilin asukkaista noin kaksi kolmannesta. Vaikka otos alueellisesti osittena jonkin verran ylikorostaa pientaloasukkaiden osuutta vastaajien joukossa, tämä pientaloasumisen suosiota korostava tulos säilyy samansuuntaisena myös tarkemmissa, asumismuodon mukaan jaotelluissa tarkasteluissa. Yksi ainoa poikkeus löytyi. Kantakaupungin kerrostaloasukkaiden enemmistö (55 %) piti kerrostaloasumista mieluisimpana itselleen. (Ks. Tuominen & al. 2005.)

Tällainen keskimääräisiä asumismielitymksiä koskeva kuvaus jää kuitenkin kulttuurisesta nä-

Taulukko 2. Kulttuuristen orientaatioiden faktorit pääkaupunkiseudulla vuonna 2002

Faktori	1	2	3	4	5
Kokeilee mielellään uusia asioita saadakseen uusia elämyksiä	,780				
Haluaa jatkuvasti kokeilla uusia, jännittäviä asioita elämässä	,770				
Uudet tunne-elämykset hyvin tärkeitä	,595				
Haluaa välillä ottaa riskejä, että elämä olisi nautittavaa	,581				
Harrastukset kodin ulkopuolella hyvin tärkeitä	,348				
Työ tai opinnot hyvin keskeinen osa elämää		,735			
Työssä menestyminen ja uralla eteneminen hyvin tärkeitä asioita		,662			
Arvostaa työssä tai opinnoissa eniten niiden tarjoamia haasteita		,632			
Itsensä kehittäminen tärkeää		,572			
Kunnia-asia, että suorittaa työnsä hyvin		,551			
Arvostaa työssä ennen muuta sitä, että saa olla ihmisen kanssa tekemisissä		,316			
Kiinnostunut tekniikan kehityksestä			,863		
Kokeile mielellään uusia teknisiä laitteita			,573		
Viettää mielellään paljon aikaa kotona läheisten kanssa				,724	
Hyvin kotikeskeinen ihminen				,723	
Klassinen konserttimusiikki vastaa mieltymyksiä ja makutottumuksia					,710
Taide tärkeä harrastus					,704
Tunteet ja ihmissuhteet kirjallisuudessa kiehtovat					,330

kökulmasta kovin yleiseksi ja väljäksi. Ajattelutapojen, kulttuuristen orientaatioiden ja ryhmäerojen kuvaamiseksi lomakkeeseen sisällytettiin erityinen kysymyspatteri, joka on erikseen kehitetty tämän mittaukseen². Siinä kysytään vastaajien makua ja asenteita suhteessa hyvin monenlaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Kun tästä syntyneelle kokonaisuudelle tehtiin faktorianalyysi, syntyi varsin selkeä faktorirakenne (ks. taulukko 2). Analyysi tuotti viisi faktoria, joista ensimmäistä voi nimittää ”vaihtelunhaluksi” (kärkimuuttujat ovat ”kokeilee mielellään uusia asioita saadakseen elämyksiä” ja ”haluaa jatkuvasti kokeilla uusia, jännittäviä asioita elämässä”), toista ”sisäiseksi yrittäjyydeksi” (”työ tai opinnot hyvin keskeinen osa elämää” ja ”työssä menestyminen ja uralla edistyminen hyvin tärkeitä asioita”), kolmatta ”tekniseksi uteliaisuudeksi” (”kiinnostunut tekniikan kehityksestä” ja ”kokeilee mielellään uusia teknisiä laitteita”), neljättä ”kotikeskeisyydeksi” (”viettää mielellään paljon aikaa kotona läheisten kanssa” ja ”hyvin kotikeskeinen ihminen”) ja vi-

dettä ”taiteelliseksi suuntautuneisuudeksi” (”klassinen konserttimusiikki vastaa mieltymyksiä ja makutottumuksia” ja ”taide tärkeä harrastus”).

Kiinnostavinta kuitenkin on se, että edellä esitetyllä tavalla erotellut eliitin eri ryhmät eroavat toisistaan selvästi ajattelutapojensa nojalla (ks. taulukko 3). Se seudullisen eliitin osa, joka keskittyy asumaan Helsingin niemelle ja ansaitsee elantonsa pääosin opetus-, tutkimus- ja koulutustehtävissä, erottuu kaikista muista taiteellisen suuntautuneisuuden osalta. Se eliitin osa, joka asuu länsipainotteisesti ja toimii pääosin myynti- ja markkinointitehtävissä, painottaa sisäistä yrittäjyyttä ja teknistä uteliaisuutta, ennen muuta edellistä. Se osa, joka erottuu korkeiden tulojen ja alhaisen koulutuksen kautta, erottuu kaikista muista ennen muuta teknisen orientaation- sa takia. Se ryhmä, jota leimaavat alin koulutus ja alimmat tulot, määrittäyty tässä faktoriratkaisussa vain käänteisesti: se saa merkittävän negatiivisen latauksen sisäisen yrittäjyyden faktorilla.

Siis vaikka asumista koskevien mieltymysten osalta eroja on vaikea löytää muutoin kuin niemenkärjessä asuvien ja muiden väliltä, selkeitä eroja ilmenee kysyttäessä asennetta elämään ja siihen, millaisia seikkoja elämässä pidetään tärkeinä. Edellä esitetty analyysi osoittaa myös, että nämä eri tavalla ajattelevat eliitin eri osat ovat suhteellisen systemaattisesti sijoittuneet asumaan eri tavalla seudun sisälle.

²Tämän kysymyspatterin kehitystyö alkoi jo 1990-luvun puolivälissä ns. elämäntyyli tutkimuksessa (Alasuutari 1997). Sen jälkeen kysymyspatteria on muokattu ja kehitetty useiden eri tutkimusten ja tutkimusaineistojen analyysien avulla. Ideana on ollut kehittää suhteellisen suppea määrä kysymyksiä, joiden avulla suomalaista väestöstä voidaan tunnistaa maultaan, asenteiltaan ja elämäntavaltaan toisistaan eroavat segmentit.

Taulukko 3. Eliitin eri osien kulttuuriset orientaatiot pääkaupunkiseudulla vuonna 2002

Tulo-/koulutusryhmät	Vaihtelunhalu	Sisäinen yrittäjyys	Tekninen uteliaisuus	Koti-keskeisyys	Taide
Ylin koulutus, parhaat tulot keskiarvo	-,11	,37	,24	-,10	,11
Ylin koulutus, ei parhaat tulot keskiarvo	-,0,7	,12	-,08	-,09	,31
Ei ylin koulutus, parhaat tulot keskiarvo	,04	,27	,54	-,03	-,12
Alin koulutus ja tulot keskiarvo	,08	-,35	-,05	-,04	-,11
Yhteensä keskiarvo	-,05	,17	,09	-,08	,17
N	2 641	2 641	2 641	2 641	2 641
keskihajonta	,90	,82	,88	,83	,82

Johtopäätökset ja keskustelu

Esitetyt empiiriset tarkastelut osoittavat, että pääkaupunkiseudun hyväosainen väestönosa on sisäisesti eriytynyt, siinä on selvästi erilaisia osia. Parhaiten tätä eriytyneisyyttä on mahdollista jäsentää, jos koulutus ja tulot erotetaan toisistaan ja niistä muodostetaan kaksiulotteinen avaruus, jonka sisälle erilaiset alueet ja vastaajat sijoitetaan. Tämän asetelman avulla on mahdollista paikantaa eliitin eri osia, jotka eroavat toisistaan 1) yhteiskunnallisen asemansa osalta, 2) ajattelutapojensa tai kulttuuristen orientaatioidensa osalta ja 3) sen osalta, minne ne ovat sijoittuneet asumaan.

Ennen päätelmiä on syytä kiinnittää huomiota esitetyn tarkastelun luonteeseen ja rajoihin. Kaupunkirakennetta koskeva analyysi perustuu tarkasteluun, jossa tutkimusyksikkönä ovat alue (GIS-ruutu) ja sitä koskevat keskimääräiset tiedot. Eliitin tehtävätyyppejä ja ajattelutapoja koskevat analyysit sen sijaan nojaavat aineistoon, jossa yksikkönä ovat yksittäiset vastaajat. Jo yksin tutkimusyksikköjen tasolta tarkastellen voi sanoa, että edellisessä on kysymys makroanalyysistä ja jälkimmäisessä mikroanalyysistä. Asetelmana on etsiä jälkimmäisestä – ihmisten ajattelutavoista ja niiden kulttuurisesta eriytymisestä – tulkintoja kaupunkirakenteesta havaittuun erityiseen jäsentyneisyyteen. Kun näin tehdään, syntyy ekologisen virhepäätelmän mahdollisuus: esitetyn analyysin nojalla emme vielä voi olla varmoja siitä, että kaupunkirakenteen havaittu eriytyminen

johtuu kotitalouksien mikrotasoisesta eriytymisestä. Olennaista on kuitenkin se, millä tavoin tämä yhdistäminen tehdään: kaupunkirakenteen alueyksikkötasoinen analyysi tuottaa havainnon, käsitteellisen jäsennyksen ja oletuksen, jonka pitävyyttä tutkitaan toisentyyppisten, mikrotasoisien aineistojen avulla. Tulos on, että makro- ja mikrotasoinen eriytyminen ovat rakenteellisesti yhteensopivia. Kaupunkirakenteen havaittu eriytyminen siis voi liittyä myös eliitin kulttuuriseen eriytymiseen.

Analyysin nojalla on siis mahdollista sanoa, että eliitin eri osien alueellisen rakenteen, yhteiskunnallisen aseman ja ajattelutapojen välillä on olennaista rakenneyhtäläisyyttä. Seudulla on siis eri tavalla ajattelevia eliitin osia, jotka toimivat eri tehtävissä ja ovat sijoittuneet asumaan eri tavalla. Kysymys on siinä mielessä aidoista kulttuurisista ryhmistä, että kutakin leimaavat myös sille ominaiset alueet ja tavat ajatella. Jo yksin tämä on huomionarvoinen tulos.

Kaiken tämän nojalla syntyy kokonaiskuva, jonka mukaan eliitin sisäinen eriytyneisyys pääkaupunkiseudulla muistuttaa suuresti sitä yleistä jäsennystä modernin ranskalaisen yhteiskunnan eriytymisestä, jonka Bourdieu on aiemmin esittänyt (1984). Bourdieu kuvaa eriytyneisyyttä, jonka kuvaamiseksi taloudellisessa pääomassa (tuloissa ja varallisuudessa) ilmenevät erot eivät riitä. Niiden ohen tai rinnalle hän nostaa kulttuuriset erot, jotka hän paikantaa paitsi syntyperään myös ennen muuta koulutustasoon. Kummatkin näistä ilmenevät kulttuurisessa erotau-

tumisessa tai erottelukyvyyssä, joka siis – Bourdieun mukaan – vaihtelee taloudellisesta pääomasta riippumatta. Bourdieu jopa piirtää ranskalaisen yhteiskunnan eriytyneisyyttä kuvaamaan sellaisen graafisen esityksen, jossa nämä kaksi rakenteellista määrettä – taloudellinen ja kulttuurinen pääoma – muodostavat kaksiulotteisen avaruuden, jonka sisälle ranskalaisen yhteiskunnan keskeiset ryhmät sijoittuvat. Kutakin leimaavat sille ominaiset ajattelutavat, itsetietoisuuden muodot ja erottautumisen tavat.

Vaikka monissa aiemmissa tutkimuksissa on kuvattu samansuuntaista rakenteistumista (Aholta 1989; Alasuutari 1997; Rahkonen & Purhonen 2004; Rahkonen & al. 1989; Rahkonen & Roos 1992; Roos 1985a & b & 1988; Karisto 1988; Sulkunen 1992), kaupunkirakenteen empiiriseen kuvaukseen jäsennostapaa ei juuri – yksittäisiä ranskalaisia poikkeuksia lukuun ottamatta (Pincon & Pincon-Charlot 1989 & 2001) – ole kytketty. Myös laajan kansainvälisen gentrifikaatiokeskustelun käsitteellinen pohja on ollut yksiulotteinen: on kuvattu ja analysoitu sitä, kuinka parempi väki tulee ja valtaa vanhoja työväenluokkaisia alueita.

Tällaisen eriytymisen ilmenemistä Helsingin seudulla voi pitää jopa yllättävänä. Sekä kansallinen yhteiskuntapoliittinen linjaus että seudun sisäinen kaupunkipoliittinen perinne on nimenomaisesti suuntautunut yhteiskunnalliseen tasoittamiseen ja sekoittamiseen. Kansainväliset vertailut ovat osoittaneet, että seutu on sisäisesti poikkeuksellisen tasainen. Lisäksi on – ainakin osin – perusteita puhua yhtenäisemmästä kulttuurista kuin se, johon Keski-Euroopan maissa – erityisesti Ranskassa – on totuttu (Mäkelä 1985; Kortteinen & al. 2005). Kun siis kuitenkin alueellisen analyysin yksikkö valitaan riittävän pienirakeiseksi ja tutkimusasetelma rakennetaan niin, että se sallii moniulotteisuuden, paljastuu eriytymistapa, joka rakenteensa puolesta olennaisesti muistuttaa Bourdieun kuvausta.

Vaikka alueellinen eriytyminen pääkaupunkiseudulla muistuttaa selvästi Bourdieun kuvausta, sitä voidaan silti osittain selittää paikallisilla perinteillä ja rakenteilla. Kysymys on kaupunkiseudusta, joka on historiallisesti muotoutunut hallinnolliseksi ja koulutuskeskukseksi. Vastaavasti sen sisällä on vaikuttanut hallinnollinen ja kulttuurieliitti, joka ansaitsee elantonsa pääosin julkisella sektorilla ja on sijoittunut asumaan lähelle työpaikkojaan seudun keskustaan. Seudun si-

sällä on viime vuosikymmenten aikana tapahtunut toimialarakenteessa ja työvoiman kysynnässä sellainen käänne, joka on tuottanut uudenlaisia sosioekonomista nousua: ns. bisneseliitti on kasvanut ja vahvistunut aiemman virkamieseliitin rinnalla. Kun tämä bisneseliitti jakautuu sisäisesti koulutustasonsa mukaan (se sisältää myös sellaisia osia, joilla ei ole paljoa koulutusta), tulokseksi on syntynyt eliitin sisäistä eriytyneisyyttä, jossa eri osat määrittävät erilaisiksi sekä asuinalueensa, yhteiskunnallisen asemansa, tulojensa ja koulutuksensa että ajattelutapojensa osalta.

Tämän tulkinnojan nojalla kysymys siis olisi ensisijaisesti paikallisesta erityispiirteestä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion opit ovat hallinneet maan kehittämistä ja – voimakkaan tulontasauksen kautta – luoneet maan hallinnolliseen keskukseen sellaisen virkamieseliitin, joka on korkeasti koulutettu, mutta – yksityiseen liiketoimintaan ankkuroituneiden menestyjien rinnalla – ansaitsee varsin vähän. Tulokseksi syntyy eriytyneisyyttä, joka muistuttaa Bourdieun vanhaa teoriaa, mutta sen tausta on erityinen, historiallinen ja regiimiin liittyvä.

Tehdyssä empiirisessä analyysissä on ainakin yksi sellainen seikka, joka viittaa tähän. Julkisen vallan suorittama tulojen uudelleenjakoon osaltaan korostanut koulutuksen asemaa alueellisesti erottelijana. Uudelleenjakoon – kansainvälisten vertailujen valossa – supistanut sekä eri väestöryhmien että eri alueiden välisiä tuloeroja niin, että ne ovat kansainvälisesti vertaillen varsin pieniä (ks. Flatley & al. 1999). Näin on myös viime vuosien muutosten jälkeen. Kun julkisen vallan suorittama tulontasaus leikkaa ja tasoittaa tulojen mukaista alueellista vaihtelua mutta ei vaikuta koulutuksen nojalla ilmenevään vaihteluun, se korostaa koulutuksen itsenäistä asemaa alueita erottelvana tekijänä tai ulottuvuutena. Tulokseksi syntyy se toisaalla kuvattu tilanne, jossa nimenomaan koulutustaso erottelee eri alueita jopa voimakkaammin ja selkeämmin kuin tulot. (Vaattovaara 1998; Kortteinen & al. 1999.) Ne eliitin osat, jotka ansaitsevat elantonsa yksityisellä sektorilla ja ansaitsevat pääomatuloja, erottuvat muista tulotasonsa kautta, ja tulokseksi syntyy empiirisessä analyysissä ilmenevä kaksiulotteinen avaruus.

Toisaalta kuvattu alueellinen eriytyminen on seurausta ihmisten tekemistä valinnoista asuinpaikkansa ja asumismuotonsa suhteen. Niitä voitkin selittää pelkästään aluekehityksen histori-

alla ja julkisen vallan toimenpiteillä. Elämiseen käytettävissä olevien tulojen ohella työpaikan sijainti ja ruokakunnan koko vaikuttavat asuinpaikan valintaan, mutta kyse on myös asumisprefereensseistä osana muuta elämänorientaatiota. Jos esimerkiksi muuttaa etäämmäksi keskustasta, jossa useimpien työpaikat sijaitsevat, saa samalla rahalla enemmän tilaa, ja kerrostaloasunnnot ovat edullisempia kuin rivitaloasunnnot tai omakotitalot (esim. Vaattovaara & Vuori 2000). Tämäkin tutkimus osoitti, että tulojen ja koulutustason perusteella toisistaan erotetut ryhmät erosivat toisistaan myös elämänarvojen ja asenteidensa suhteen, ja jo aiemmin on osoitettu, että koulutus on myös Suomessa tärkeä elämänorientaatiota muovaava tekijä: kuten Bourdieu on esittänyt, pitkälle koulutetut omaksuvat ns. legitiimin maun ja tyylin (Alasuutari 1997). Kun myös ottaa huomioon, että asumiskustannukset vievät suuren osan useimpien ihmisten käytettävissä ole-

vista tuloista, olisi ihme, ellei asuinpaikan ja asumismuodon valinta heijastaisi yleisemminkin ihmisten elämäntyyliä.

Siksi voidaankin katsoa, että pääkaupunkiseudun alueellisen eriytymisen muodon yhteys Bourdieun teoriaan ei ole sattumaa. Se vahvistaa osaltaan näkemystä siitä, että Bourdieun teoria ei päde vain Ranskaan, vaan kuvaa yleisemminkin länsimaisen yhteiskunnan sisäistä rakentumista. Tämä – yhdessä sen kanssa, että kysymystä ei kansainvälisessä kaupunkitutkimuksessa ole juuri tutkittu – avaa kiintoisan tulkintamahdollisuuden. Voi olla, että kysymys on yleisestä rakenteesta, joka yleisemminkin – ehkä erilaisilla tavoilla – leimaa eurooppalaisten metropolien sisäistä rakennetta. Sitä ei vain ole löydetty, kun sitä ei ole etsitty. Kysymyksen selvittäminen aivan ilmeisesti edellyttäisi kansainvälisiä vertailuja, jotka rakennettaisiin tästä näkökulmasta.

KIRJALLISUUS

- AHOLA, EIJA: Happy hours. Uuden keskiluokan ravintolaelämää. Helsinki: Hanki ja Jää, 1989
- ALASUUTARI, PERTTI: Kulttuuripääoma summamuuttujan valossa. *Sosiologia* 34 (1997), 3–14
- ANTIKAINEN, JANNE & VARTIAINEN, PERTTU: Suomen aluekehityksen tulevaisuus ratkeaa keskisuurilla kaupunkiseuduilla. *Kunta* 4/2003, 35–37
- BOREGÅRD, LARS ERIK & ANDERSSON, EVA & HJORT, SUSANNE: The divided city? Socio-economic changes in Stockholm metropolitan area, 1970–94. P. 15–27. In: Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (eds): *Urban segregation and the welfare state. Inequality and exclusion in western cities*. London: Routledge, 1998
- BOURDIEU, PIERRE: *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1984
- DAVIES, WAYNE K.: *Factorial Ecology*. Hants, England: Gover Publishing Company Ltd, 1984
- FEINSTEIN, S. & GORDAN, I. & HARLOE, M.: *Divided Cities*. Oxford: Basil Blackwell, 1992
- FLATLEY, JOHN & MCINTOSH, SUSAN: Social inequality, spatial segregation and the BETWIXT cities: the European context. In: *Between Integration and Exclusion: a Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Contexts. Social inequality and spatial segregation in seven European cities. Stage A report. Co-financed by the European Commission DG XII, TSER programme, 1999*
- FLATLEY, JOHN & MCINTOSH, SUSAN & VAATTOVAARA, MARI: Spatial segregation and the seven cities, the analysis of common indicators and maps: concluding review. In: *Between Integration and Ex-*

clusion: a Comparative Study in Local Dynamics of Precarity and Resistance to Exclusion in Urban Contexts. Social inequality and spatial segregation in seven European cities. Stage A report. Co-financed by the European Commission DG XII, TSER programme, 1999

- FLORIDA, RICHARD: *The rise of the creative class and how it's transforming work, leisure community and everyday life*. New York: Basic Books, 2002
- FORTUIJN, JOOS DROOGLEEVER & MUSTERD, SAKO & OSTENDORF, WIM: International migration and ethnic segregation: impacts on urban areas – introduction. *Urban Studies* 35 (1998): 3, 367–370
- HAMNETT, CHRIS: Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes. P. 15–27. In: Musterd, Sako & Ostendorf, Wim (eds): *Urban segregation and the welfare state. Inequality and exclusion in western cities*. London: Routledge, 1998
- HAMNETT, CHRIS: Why Sassen is Wrong: Response to Burgers. *Urban Studies* 33 (1996): 1, 107–110
- HAMNETT, CHRIS: Social polarisation, economic restructuring and welfare state regimes. Working paper in the 10th Urban change and conflict conference in London 5.9.1995
- HAMNETT, CHRIS: Social polarisation in Global Cities: Theory and evidence. *Urban Studies* 31 (1994): 3, 401–424
- ILMONEN, MERVI: Kaupungin ja luonnon välissä. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet. S. 66–81. Teoksessa: Knuuti, Liisa (toim.): *Minun ja muiden kaupunki*. Otaniemi, Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja C 57, 2002
- ILMONEN, MERVI & HIRVONEN, JUKKA & KORHONEN,

- HELI & KNUUTI, LIISA & LANKINEN, MARKKU: Rauhaa ja karnevaaleja. Otaniemi, Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 23, 2000
- KARISTO, ANTTI: Liikunta ja elämäntyyli. S. 43–74. Teoksessa: Sironen, Esa (toim.): Uuteen liikuntakulttuuriin. Tampere: Vastapaino, 1988
- KAZEPOV, YURI: Cities of Europe. Blackwell Publishing, 2005
- KEPSU, KAISA: Finland-Swedish Migration. Changing Identities and Settlement Patterns of a Minority. Väitöskirjan käsikirjoitus, tulossa 2005
- KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI: Onko osa Helsingistä alikehityksen kierteessä? Yhteiskuntapolitiikka 65 (2000): 2, 115–125
- KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI: Pääkaupunkiseudun kehityssuunta on kääntynyt. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 4, 342–351
- KORTTEINEN, MATTI & LANKINEN, MARKKU & VAATTOVAARA, MARI: Pääkaupunkiseudun kehitys 1990-luvulla: kohti uudenlaista eriytymistä. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 411–422
- KORTTEINEN, MATTI & TUOMINEN, MARTTI & VAATTOVAARA, MARI: Helsingin sosiaalimaantieteellinen rakenne ja pahoinpitelyrikollisuus. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001): 4, 318–327
- KORTTEINEN, MATTI & VAATTOVAARA, MARI & TUOMINEN, MARTTI: Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005): 2, 121–132
- LANKINEN, MARKKU: Asumisen segregation tila ja kehityssuunnat. S. 171–200. Teoksessa: Taipale, Kari & Schulman, Harry (toim.): Koti Helsingissä. Urbanin asumisen tulevaisuus. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1997
- LÖNNQVIST, HENRIK & VAATTOVAARA, MARI: Asunomarkkinoiden vuoristorata. Ovatko kaikki alueet samalla radalla? Tutkimuksia 2004: 5. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2004
- MOLLENKOPF, J. H. & CASTELLS, M. (eds): Dual City: Restructuring New York. New York: Russell Sage Foundation, 1991
- MUSTERD, SAKO & OSTENDORF, WIM (eds): Urban segregation and the welfare state. Inequality and exclusion in western cities. London: Routledge, 1998
- MÄKELÄ, KLAUS: Kulttuurisen muuntelun yhteisöllinen rakenne Suomessa. Sosiologia 22 (1985): 4, 247–260
- PINCON, MICHEL & PINCON-CHARLOT, MONIQUE: Dans les beaux quartiers. Paris: Le Seuil, 1989
- PINCON, MICHEL & PINCON-CHARLOT, MONIQUE: Paris mosaïque. Promenades urbaines. Paris: Calmann-Levy, 2001
- RAHKONEN, KEIJO & PURHONEN, SEMI: Kulttuuripääoma ja hedonistinen kuluttaminen Suomessa. Teoksessa: Jokivuori, Pertti & Ruuskanen, Petri (toim.): Arjen talous. Talous, tunteet ja yhteiskunta. Jyväskylä: SoPhi, 2004
- RAHKONEN, KEIJO & ROOS, J. P.: The Field of Intellectuals: The Case of Finland. University of Helsinki, Department of Social Policy, Reprint Series B 39. Helsinki 1992
- RAHKONEN, KEIJO & ROOS, J. P. & SEPPÄLÄ, ULLA-MAIJA: Onko metallimies eri mies? Tutkimus uuden keskiluokan ja työväenluokan makuerista. Helsinki: Metallityöväen Liitto ry., 1989
- ROOS, J. P.: Elämäntapaa etsimässä. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Helsinki: Tutkijaliitto, 1985. 1985a
- ROOS, J. P.: Pelin säännöt: intellektuellit, luokat ja kieli. S. 7–28. Teoksessa: Bourdieu, Pierre: Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino, 1985. 1985b
- ROOS, J. P.: Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Helsinki: Tutkijaliitto, 1988
- SASSEN, SASKIA: Economic restructuring and the American city. Annual Review of Sociology 16 (1990), 465–490
- SASSEN, SASKIA: The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton: Princeton University, 1991
- SCHULMAN, HARRY: Helsingin suunnittelu ja rakentaminen. S. 13–107. Teoksessa: Schulman, Harry & Pulma, Panu & Aalto, Seppo (toim.): Helsingin historia vuodesta 1945. Helsinki: Edita, 2000
- SIIRILÄ, SEPPO: Hyvinvointisuuntautunut aluetutkimus. Terra 100 (1988): 2, 188–190
- SULKUNEN, PEKKA: The European new middle class: individuality and tribalism in mass society. Aldershot: Avebury Academic Publishers, 1992
- SWEETSER, FRANK: Metropolitan and Regional Social Ecology of Helsinki. Commentationes Scientiarum Socialium 5. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1973
- TUOMINEN, MARTTI & VAATTOVAARA, MARI & KORTTEINEN, MATTI: Kaikki eivät halua asua pientaloissa. Kvartti 2/2005, 33–41
- UUSIKALLIO, IRMA: Arvostetut asuinsijat. Asuinalueiden arvostuksen sosiokulttuurinen analyysi 1900-luvun Helsingissä ja Tehtaankadulta etelään. Julkaisuja. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2001
- UUSITALO, HANNU: Four Years of Recession: What Happened to Income Distribution? In: Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu: The Cost of Cuts. Studies on Cutbacks in Social Security and Their Effects in the Finland of the 1990s. Helsinki 1997
- UUSITALO, HANNU: Tulot erot kasvaneet jo kolmena perättäisenä vuonna. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999): 5–6, 465–479
- VAATTOVAARA, MARI: Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. City of Helsinki Urban Facts Research Series 1998: 7. Helsinki 1998
- VAATTOVAARA, MARI: Katsaus hyväosaisten asuinalueisiin. Kvartti 2/1999, 31–40
- VAATTOVAARA, MARI & KORTTEINEN, MATTI: Beyond Polarisation versus Professionalisation? A Case Study of the Development of the Helsinki Region, Finland. Urban Studies 40 (2003): 11, 2127–2147
- VAATTOVAARA, MARI & LÖNNQVIST, HENRIK: Helsingin asuntopolitiikka seudullisessa viitekehyksessä. Keskustelualoitteita 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2003
- VAATTOVAARA, MARI & VUORI, PEKKA: Muuttoliike muovaa pääkaupunkiseudun alueellista koulutus-

rakennetta. Hyvinvointikatsaus 1/2000, 56–62
VAATTOVAARA, MARI & VUORI, PEKKA: Väestörakenteen
ja alueellisen eriytymisen vaikutus Helsingin ve-
ropohjaan. Tutkimuskatsauksia 2002: 1. Helsinki:
Helsingin kaupungin tietokeskus, 2002
WARIS, HEIKKI: Työläisyhteiskunnan syntyminen

Helsingin Pitkäsillan pohjoispuolelle. Helsinki:
WSOY, 1932
VARTIAINEN, PERTTU: Suomalaisen aluepolitiikan kehi-
tysvaiheita. Sisäasiainministeriö, Aluekehitysosas-
ton julkaisu 6/1998. Helsinki 1998.

ENGLISH SUMMARY

*Matti Kortteinen & Mari Vaattovaara & Pertti Ala-
suutari: On the differentiation of the elite in the met-
ropolitan Helsinki area (Eliitin eriytymisestä pääkau-
punkiseudulla)*

The argument put forward in this article is that empirical research on structural differentiation in western cities is so heavily focused on the accumulation of deprivation that the content and regional concentration of upward social mobility has largely remained unexplored. Working from this vantage-point, the article presents an empirical analysis of the differentiation of the elite in the metropolitan area of Helsinki, Finland. The result is unexpected and surprising: The internal differentiation of the elite in the Helsinki region resembles the picture put forward by Pierre Bourdieu on the differentiation of modern French society (1984). Bourdieu's description reveals a process of social differentiation that is not based merely on differences in economic capital (incomes and property), but also on cultural capital, which traces back to each individual's origin but above all educational level. Bourdieu even draws a graphic representation of the differentiation of French society in which these two structural determinants – economic and cultural capital – create a two-dimensional space within which the key groups of French society are located. Each of these groups is characterised by distinctive ways of thinking, forms of self-consciousness and modes of differentiation.

The empirical analysis presented in the article reveals the same kind of social differentiation in the Helsinki region. The result can be regarded as a surprise as both the national welfare regime and the local political tradition have been specifically geared towards social equalisation and integration. International comparisons have additionally shown that the region is exceptionally homogeneous. However, with a small unit of spatial analysis and a research design that allows the appearance of multiple dimensions, a structure of differentiation emerges that closely resembles Bourdieu's description.

The result lends further support to the view that Bourdieu's theory applies not only to France, but also describes the internal structuration of western society more generally. This, together with the fact that the question has received only scant attention in international urban studies, opens up an interesting tentative hypothesis: it is possible that the multidimensional differentiation of the elite is, in fact, a universal structure of European metropolises and that the only reason it hasn't yet been presented is that no one has been specifically looking for it. International comparisons based on this perspective would obviously be needed.

KEY WORDS

Urban differentiation, social elite, economic and cultural capital, Helsinki region, Finland